

»POLA GRADA POD VODOM«. ZBRINJAVANJE STRADALIH OD POPLAVE U ZAGREBU 1964. GODINE TE PLAN ZA DALJNJU OBNOVU

»HALF THE CITY UNDER WATER.« TAKING CARE OF THE VICTIMS OF THE FLOODS IN ZAGREB IN 1964 AND A PLAN FOR FURTHER RECONSTRUCTION

Nikolina ŠIMETIN ŠEGVIĆ

Odsjek za povijest

Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu

Borongajska cesta 83d, Zagreb

nsimetins@hrstud.hr

Received/Primljeno: 12.12.2021.

Accepted/Prihvaćeno: 30.12.2021.

Original scientific paper/Izvorni znanstveni rad

UDK / UDC: 556.166(497.521.2Zagreb)“1964”(091)

711.168(497.521.2Zagreb)“1964”

Ivica ŠUTE

Odsjek za povijest

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Ivana Lučića 3, Zagreb

ivica.sute@ffzg.hr

Sažetak

U noći s 25. na 26. listopada 1964. godine, Zagreb je zadesila poplava katastrofalnih razmjera. Poplave Save na području Zagreba nisu bile rijetkost, a odgađanje rješavanja pitanja nasipa i sustava obrane od poplave u listopadu 1964. pokazalo je sve razmjere. Poplava je pogodila ponajviše dio Zagreba u kojem je bilo smješteno radničko stanovništvo. U radu se promatra tijekom poplave na području Zagreba te prve reakcije republičkih i gradskih vlasti. Proučavaju se akcije koje su poduzete kako bi se zbrinulo stanovništvo stradalo od poplave, kao i daljnji planovi za pitanje dugoročnijeg smještaja. U radu se proučava i na koji se način prikupljala pomoć za stradale i za Zagreb. Pritom postaju vidljive sve poteškoće jedne ovako velike akcije koja ima i izrazit humanitarni karakter. Nakon početnog smještana stanovništva u stacionare, krenulo se s izradom plana za obnovu poplavljenog područja te detaljnu razradu buduće stanogradnje koja je sada trebala obuhvatiti rješavanje stambene problematike nastale zbog posljedica poplave 1964. godine.

Ključne riječi: Zagreb, poplava 1964., prirodna katastrofa, pomoć, stanogradnja

Keywords: Zagreb, flood of 1964, natural disaster, aid, housing

UVOD

U noći s 25. na 26. listopada 1964. godine, Zagreb je zadesila poplava katastrofalnih razmjera. Zagreb je sve do izgradnje Južnog (Novog) Zagreba od druge polovice 20. stoljeća bio grad kojemu je njegova rijeka predstavljala prirodnu granicu i prepreku za daljnje smislenije širenje gradskog područja. Poplave u Zagrebu nisu bile rijetkost pa čak i u vremenima kada se Sava počela regulirati. Prve regulacije Save krenule su od 1899. godine, što znači da je Zagreb ovisio o vodostaju Save i mogućnostima plavljenja sve do kraja 19. stoljeća, a poplave su znale dosezati do samog središta Donjeg grada. Odluci o konačnoj regulaciji Save pridonijele su i dvije velike poplave u ožujku i listopadu 1895. godine. Projekt

Slika 1. *Poplava u Zagrebu 1964. godine. Pogled iz zraka. Sve fotografije poplave u ovom radu su scene iz dokumentarnog filma Poplava u produkciji Zagreb filma iz 1964. godine.*

regulacije Save se izrađivao od 1896. godine te je donesen 1899. pod nazivom »Osnove za regulaciju Save kod Zagreba« za područje od Jankomira do Mičevca.¹ Većina radova određena ovom odredbom je završila do Prvog svjetskog rata, koji je obustavio daljnje napore. Sava je tako kod Zagreba dobila svoj pravilan luk, što je poboljšalo tok i smanjilo, iako nije smanjilo, iako nije eliminiralo poplave, ali je nedostajao nasip kako bi obrana od poplava bila potpuna. Dio nasipa je sagrađen 1923. godine, no poplava u studenom iste godine je uništila pola kilometra novosagrađenog nasipa. Slična situacija će se dogoditi i u studenom 1925. godine s novom poplavom i ponovnim uništenjem dijela nasipa.² Velika poplava je bila i 1933. godine kada je zabilježen vodostaj Save u visini od 455 cm.³ Nasip se i dalje gradilo te je sagrađen trnjanski nasip, a do sredine 1930-ih je građen i prema istoku grada, odnosno prema Radničkoj cesti te, s druge strane, od Črnomerca do željezničke pruge. Daljnje napore oko regulacije Save kod Zagreba zaustavio je Drugi svjetski rat.⁴

I izgradnjom Novog Zagreba, grad je i dalje bio pod stalnim opasnostima od poplava. Postojeći nasipi su bili preniski,⁵ što je značilo da su dijelovi grada uz Savu, a sada i novoizgrađeni dijelovi, u stalnoj opasnosti od visokih savskih voda, a posebice i od podzemnih voda o kojima se niti oko 1964. nije dovoljno znalo.⁶ Na razmjere poplava Save kod Zagreba utječu gibanja zemljišta koja imaju karakter dislokacija. Iako najčešće manjih razmjera, posljedice mogu biti izrazito velike. Ta gibanja se mogu iskazati u obliku manjih uzvisina ili udubljenja, no njihov položaj u savskoj ravnici i s minimalnim visinskim razlikama može biti presudan. Upravo se to pokazalo na primjeru poplave krajem listopada 1964. godine, kada su odlučivali decimetri. Obrana zemljanim nasipom, koji nije zadovoljavao standarde, je bila nedovoljna.⁷ Podzemne vode su prodirale zajedno s vodom koja se izlivala iz korita rijeke, a ako se negdje činilo da je nasip izdržao, podzemne vode su nastavile svoj put.⁸ Ono što je karakteriziralo ovu poplavu je bila brzina povećavanja vodostaja Save.

¹ Mirela SLUKAN ALTIĆ, "Povijest regulacije rijeke Save kod Zagreba i njezine posljedice na izgradnju grada", *Hrvatske vode* 18 (2010.), 206-208.

² M. SLUKAN ALTIĆ, "Povijest regulacije rijeke Save kod Zagreba", 210-211.

³ *Vjesnik, Večernji list. Posebno izdanje*, br. 6356, 27. 10. 1964., 2. Riječ je o izdanju zajedničkom izdanju *Vjesnika* i *Večernjeg lista* jer je prodor vode onemogućio rad u redakciji *Vjesnika* u Odranskoj ulici. Usp. Drago ROKSANDIĆ, Tomislav BRANĐOLICA, Marko LOVRIĆ, Nikolina SARIĆ, Filip ŠIMETIN ŠEGVIĆ, "Zagrebački Filozofski fakultet u poplavi 1964. godine: sjećanja i dokumenti", *Hrvatske vode* 18 (2010.), 241-242.

⁴ M. SLUKAN ALTIĆ, "Povijest regulacije rijeke Save kod Zagreba, 210-211.

⁵ M. SLUKAN ALTIĆ, "Povijest regulacije rijeke Save kod Zagreba, 211.

⁶ Josip RIĐANOVIĆ, "Hidromorfološke značajke zagrebačke okolice", *Acta Geographica Croatica* 1 (1968.), 41.

⁷ J. RIĐANOVIĆ, "Hidromorfološke značajke zagrebačke okolice", 48-49.

⁸ *Vjesnik, Večernji list. Posebno izdanje*, br. 6356, 27. 10. 1964., 1.

POPLAVA

Komandni centar vatrogasne brigade u Zagrebu je u noći sa subote na nedjelju (24./25.), oko 3 sata ujutro, dobio prve vijesti koje su upućivale na mogućnost veće poplave u Zagrebu. Bilo im je javljeno da je u selu Grmajne kod Kumrovca poplavljeno deset kuća. Prve intervencije u Zagrebu su krenule u nedjelju ujutro kada je kod Jankomirskog mosta nabujala voda prešla preko autoceste, a do večeri je probila nasip.⁹ Na televiziji su bile objavljene prve vijesti o stanju vodostaja Save kod Zagreba koje su bile uznemiravajuće. No, čak i te informacije nisu pomogle u predviđanju da će u sljedećih desetak sati Sava preplaviti južne dijelove Zagreba. Brzinu povećanja razine vode pokazuju naselja oko Držičeve i Folnegovićeve ulice kada je za tri sata razina vode porasla za oko dva metra.¹⁰

Sava se izlila u nedjelju, 25. listopada 1964. godine. Prelila je nasip kod Gradskog kupališta i poplavila područje Jaruna i Rudeša. Vodeni val se nastavio širiti i u noći od ponedjeljka na utorak (26./27. listopada), zahvatio je Zagreb u duljini od 10 kilometara – od Podsuseda do Žitnjaka. Prema procjenama, Sava je poplavila područja Zagreba na kojima živi oko 180 000 stanovnika i trećinu svih stanova koji se nalaze u Zagrebu. Od toga je procijenjeno da će oko 10 000 stanova biti potpuno neuporabljivo za daljnji život. Oko 40 000 stanovnika je evakuirano u prva dana od poplave, od čega se tri četvrtine smjestilo kod obitelji, rodbine, prijatelja ili poznanika, a za njih oko 10 000 trebat će osigurati smještaj. Situaciju dodatno pogoršava činjenica da je oko 65 posto od ukupne građevinske industrije i materijala nastradalo u poplavi.¹¹

Formirane su općinske komisije čiji je zadatak bio obilazak poplavljenog područja i kategorizacija zgrada, posebice označavanje onih koje je trebalo srušiti. Taj zadatak se kasnije ponovio jer se pristupilo detaljnijoj analizi koja je prethodila stvaranju plana za daljnju stambenu izgradnju.¹²

EVAKUACIJA

»Sprječiti put vodi i spasiti ugroženo stanovništvo deviza je u kojoj živi Zagreb od nedjeljnog poslijepodneva.«¹³ Pomoć je bila vrlo brzo organizirana. Spasilačke ekipe i JNA su predvodili akcije spašavanja, a brza pomoć je došla odmah i iz Ljubljane, Bjelovara i Zlatar-Bistrice koji su poslali čamce. Upravo je mobilizacija prijevoznih sredstava u obliku gumenih, drvenih i plastičnih čamaca bila prijeko potrebna u prvim trenucima evakuacije stanovništva, a pokazat će se da ih neće biti dovoljan broj.

Tablica 1: »Kronologija vodostaja«, *Vjesnik, Večernji list. Posebno izdanje, 27. 10. 1964.*

PONEDJELJAK, 26. 10. 1964.	
1.00 h	491 cm
1.20 h	493 cm
1.40 h	494 cm
3.00 h	497 cm
3.20 h	507 cm
5.10 h	506 cm (u Podsusedu 510 cm)
6.15 h	512 cm
8.00 h	514 cm – maksimum u ponedjeljak do podne
9.00 h	513 cm
14.00 h	512 cm
15.00 h	511 cm
22.00 h	480 cm
23.00 h	480 cm
UTORAK, 27. 10. 1964.	
0.00 h	475 cm
4.00 h	458 cm

⁹ *Vjesnik, Večernji list. Posebno izdanje*, br. 6356, 27. 10. 1964., 3. Posebno zajedničko izdanje *Vjesnika i Večernjeg lista* izvještava kako je jedna od prvih spasičkih akcija kod Jankomira bila spašavanje roditelje koja je bila pred samim porodom.

¹⁰ *Vjesnik, Večernji list. Posebno izdanje*, br. 6356, 27. 10. 1964., 1.

¹¹ *Vjesnik, Večernji list. Posebno izdanje*, br. 6356, 27. 10. 1964., 1; 28. 10. 1964., 1, 7. HR-HDA-1609 Republička komisija za iseljenička pitanja (RKIP) 1961.-1965. 3.4.3. Pomoć za stradale u poplavi u Zagrebu, "Služba informacija Skupštine grada Zagreba. Informacija o uklanjanju posljedica poplave. Zagreb, 24. i 25. 11. 1964.", kutija 33.

¹² HR-HDA-1609 Republička komisija za iseljenička pitanja (RKIP) 1961.-1965. 3.4.3. Pomoć za stradale u poplavi u Zagrebu, "Služba informacija Skupštine grada Zagreba. Informacija o uklanjanju posljedica poplave. Zagreb, 24. i 25. 11. 1964.", kutija 33.

¹³ *Vjesnik, Večernji list. Posebno izdanje*, br. 6356, 27. 10. 1964., 1.

Slika 2. Gradski štab za obranu od poplave

Slika 3. Evakuacija

Stanovništvo se evakuiralo u prihvatne stanice po školama, domovima i dječjim centrima. Nalazilo se i na situacije u kojima određeni stanovnici nisu htjeli napustiti svoju imovinu. Poplavljeno područje se nalazilo u potpunom mraku, što je, očekivano, dodatno otežavalo evakuaciju, a budući da se radilo o velikom prostoru kojeg je trebalo obići i na kojem je trebalo pružiti pomoć, mnogi su do jutra čekali spasilačke ekipe. Kako je to često u izvanrednim situacijama, počele su se pojavljivati prve dezinformacije na koje je morao reagirati Gradski štab. Prva dezinformacija se ticala pitanja pitkosti vode u Zagrebu, gdje se počelo širiti glasinama da je voda postala zarazna, a druga reakcija je bila vezana uz nastalu paniku od nestanka potrebnih namirnica i prekomjernog kupovanja i gomilanja zaliha.¹⁴ Ipak, briga oko pitkosti vode nije bila bezrazložna jer su se mnogi u Zagrebu još uvijek opskrbljivali vodom iz zdenaca ili ručnih pumpi, što je u ovoj situaciji bilo zabranjeno ili moguće uz prokuhavanje i dezinfekciju, a opskrba se odvijala putem auto-cisterni. Tlo je bilo zagađeno jer su se napunile fekalne jame, a opasnost od epidemija su stvarale i velike količine smeća koje je voda nanosila. No, i dalje se napominjalo da je voda iz vodovoda ispravna za uporabu, kao što su se vodile i stalne kontrole vodovodne mreže na kojoj je bilo pojačano kloriranje vode.¹⁵ Da bi se spriječila epidemija zaraznih bolesti, već je 28. listopada počelo

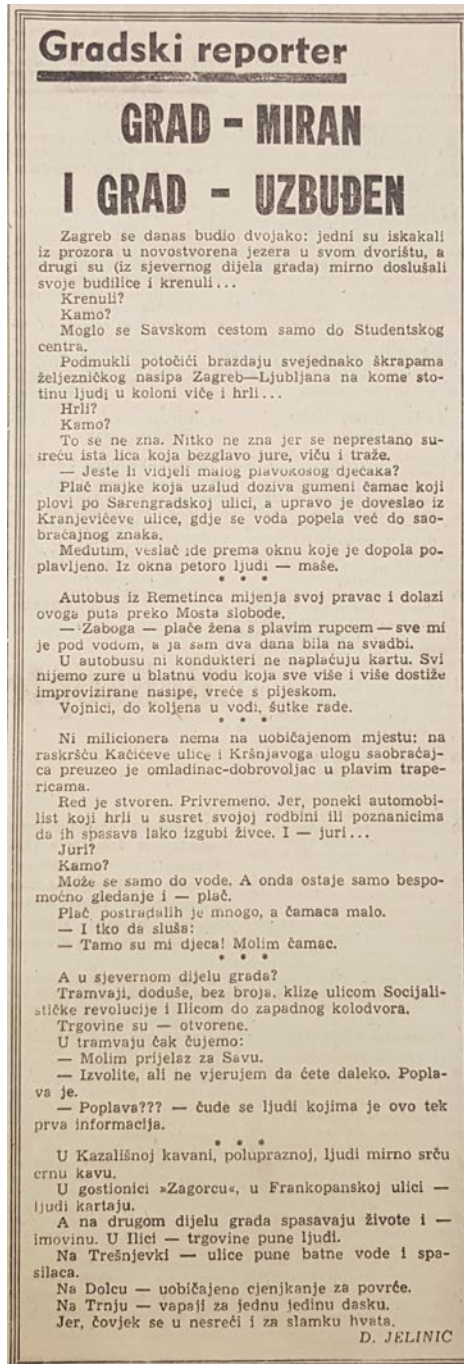
¹⁴ *Vjesnik, Večernji list. Posebno izdanje*, br. 6356, 27. 10. 1964., 1-2.

¹⁵ HR-HDA-1609 Republička komisija za iseljenička pitanja (RKIP) 1961.-1965. 3.4.3. Pomoć za stradale u poplavi u Zagrebu, "Služba informacija Skupštine grada Zagreba. Informacija o uklanjanju posljedica poplave. Zagreb, 24. i 25. 11. 1964.", kutija 33.; *Vjesnik, Večernji list. Posebno izdanje*, br. 6356, 27. 10. 1964., 4.; , br. 6357, 28. 10. 1964., 2.

cijepljenje protiv trbušnog tifusa i paratifusa.¹⁶ Uz cijepljenje, angažirane su bile i sanitarne službe koje su radile na raskuživanju grada. Zanimljivi su izvještaji koji su se žalili da kako vrijeme prolazi, tako se građani sve slabije odazivaju na cijepljenje te da će trebati poduzeti oštrije mjere.¹⁷

Pored akcija spašavanja stanovništva, najvažnije akcije su bile pokušaj zaustavljanja daljnjeg prodora vode te obrana industrijske zone i drugih važnih gospodarskih pogona. Tadašnji gradonačelnik, odnosno predsjednik Gradske skupštine grada Zagreba, Pero Pirker, vje izjavio kako je u noći 26. listopada najkritičnija situacija bila u Ulici proleterskih brigada. Tamo su jedinice JNA i radne jedinice za obranu sjevernih dijelova grada podigle obrambeni nasip, koji je uspio izdržati. Sljedeći korak je bila obrana industrijske zone u Žitnjaku, a znatnu štetu je pretrpio i Velesajam na koji je poslano 350 članova spasilačkih ekipa da spriječe veću štetu.¹⁸ Posebno kritična situacija bila je u tvornici Rade Končar. Tvornici su prijeli razliveni potoci Kustošak i Črnomerec te je, kako prenose *Vjesnik* i *Večernji list* u zajedničkom izdanju, 700 radnika zajedno s nekoliko stotina pripadnika JNA 27. listopada počelo graditi obrambeni nasip duž Baštijanove ulice. Također je trebalo spašavati strojeve, sirovine i materijal koji su se nalazili u prizemlju tvorničkih prostorija i skladišta.¹⁹ Poplava je zadesila i druge institucije koje su se nalazile na ugroženom području, kao primjerice nedavno izgrađeni Filozofski fakultet na Vrbiku.²⁰ Upravljanje akcijom obrane od poplava preuzeo je 26. listopada Republički štab protiv elementarnih nepogoda. Na njegovu čelu je bio general-major Stanko Naletilić. Na prvom sastanku je odmah izražena zabrinutost da su štete od poplave mnogo veće nego što se može pretpostaviti, a već 28. listopada su formirane grupe stručnjaka koje su trebale predložiti prve zadatke i potrebe. Prvi zadatak su imali građevinski i komunalni stručnjaci koji su trebali napraviti plan kako organizirati otjecanje vode s poplavljenih područja, počistiti ulice i ceste, osposobiti mostove.²¹

Bilo je jasno da će svoj doprinos u obrani od poplave morati dati i sami građani koji su pozvani, a posebice oni s poplavljenih područja, na suradnju s općinskim i kotarskim štabovima za obranu od poplave. Najveće akcije su bile oko osiguravanja smještaja za ugrožene te pojačavanje

Slika 4. Dva Zagreba prvo jutro nakon poplave. *Vjesnik, Večernji list*. Posebno izdanje, br. 6356, 27. 10. 1964., 3.

¹⁶ *Vjesnik, Večernji list. Posebno izdanje*, br. 6357, 28. 10. 1964., 2.

¹⁷ HR-HDA-1609 Republička komisija za iseljenička pitanja (RKIP) 1961.-1965. 3.4.3. Pomoć za stradale u poplavi u Zagrebu, "Služba informacija Skupštine grada Zagreba. Informacija o uklanjanju posljedica poplave. Zagreb, 24. i 25. 11. 1964." i "Služba informacija Skupštine grada Zagreba. Informacija o uklanjanju posljedica poplave. Zagreb, 12. 12. 1964.", kutija 33.

¹⁸ *Vjesnik, Večernji list. Posebno izdanje*, br. 6356, 27. 10. 1964., 1.

¹⁹ *Vjesnik, Večernji list. Posebno izdanje*, br. 6356, 27. 10. 1964., 2.

²⁰ Drago ROKSANDIĆ, Tomislav BRANDOLICA, Marko LOVRIC, Nikolina SARIĆ, Filip ŠIMETIN ŠEGVIĆ, "Zagrebački Filozofski fakultet u poplavi 1964. godine: sjećanja i dokumenti", *Hrvatske vode* 18 (2010.), 241-248.

²¹ *Vjesnik, Večernji list. Posebno izdanje*, br. 6356, 27. 10. 1964., 1.; 28. 10. 1964., 1.

nasipa. Poseban poziv je poslan građanima s Trešnjevke, koja je bila okarakterizirana kao najugroženija.²² Od poplave je stradalo tri četvrtine Trešnjevke, što u brojkama znači da je od 66 000 stanovnika, bilo ugroženo 51 000 iz 7500 stambenih objekata, a prva procjena govori o tome da je 1200 stambenih objekata za rušenje. Također je djelomično ili potpuno uništeno 25 poduzeća, 9 škola i nekoliko zdravstvenih ustanova.²³

ORGANIZACIJA SANACIJE POSLJEDICA POPLAVE

Organizacija borbe od poplave i posljedica od poplave se provodila kroz štabove i koordinacione odbore. Pritom je bilo mnogo razina štabova. Na vrhu se nalazio Republički štab, a sljedeći je bio Gradski štab. Zatim se prionulo uspostavi općinskih štabova kao i štabova pri mjesnim zajednicama, koji su trebali biti najbliži terenu. Uz ovu administrativnu podjelu štabova za obranu od poplave, postojao je i niz drugih pri tvornicama, zdravstvenim ustanovama i sl., odnosno svugdje gdje se smatralo potrebnim dio ljudstva izdvojiti i usmjeriti na probleme nastale od poplave Save.²⁴ Posebno se isticala zagrebačka omladina koja je također sudjelovala u raščišćavanju grada, a najavljujivala je da je spremna graditi i nasip.²⁵ Koordinaciju omladinskim snagama preuzeo je Gradski komitet SKH Zagreb. Osim raščišćavanja grada, zaključeno je kako medicinskim ekipama treba pridružiti učenike iz medicinske škole i studente s Medicinskog fakulteta.²⁶ Uz ove stručne službe i organe vlasti, važnu ulogu imale su i društveno-političke organizacije. One su bile treća komponenta u borbi protiv poplave i nastalog stanja. Akcije su se usmjeravale preko koordinacionih odbora od gradske do općinskih i mjesnih organizacija SSRN-a »u kojima se nalaze najodgovorniji drugovi – rukovodioci društveno-političkih organizacija i skupština«. Koordinacioni odbori su bili raspoređeni po svim općinama koje su se nalazile na poplavljenom području i u svim mjesnim organizacijama. U ostalim općinama akciju prikupljanja pomoći provode mjesne organizacije SSRN-a i sindikalne podružnice.²⁷

Jedan od takvih sastanaka bio je sastanak održan u Gradskom komitetu SKH Zagreb i Gradskom odboru Socijalističkog saveza radnog naroda Hrvatske (SSRNH) koji se održao desetak dana nakon poplave – 5. studenog. Ovaj sastanak je spojio rukovoditelje društveno-političkih organizacija i struč-

Slika 5. Sanacija od posljedica poplave

²² *Vjesnik, Večernji list. Posebno izdanje*, , br. 6356, 27. 10. 1964., 2.

²³ *Vjesnik*, br. 6362, 2. 11. 1964., 1.

²⁴ Prema izvještajima u *Vjesniku* od 27. listopada 1964. pa nadalje.

²⁵ *Večernji list*, br. 1645, 3. 11. 1964., 3, 6 i *Večernji list*, br. 1646, 4. 11. 1964., 1.

²⁶ HR-HDA-1723 Gradski komitet SKH Zagreb, "Zapisnik sa sastanka političkih radnika GK SKH Zagreb održanog 27. X.1964.", kutija 63.

²⁷ HR-HDA-1609 Republička komisija za iseljenička pitanja (RKIP) 1961.-1965. 3.4.3. Pomoć za stradale u poplavi u Zagrebu, "Informacija o otklanjanju posljedica poplave u Zagrebu", kutija 33.

Slika 6. Spašavanje

nih službi Štaba za obranu od poplave. Između ostalih, to su bili Miko Tripalo kao sekretar Gradskog komiteta i Marko Blažević koji je bio potpredsjednik gradske skupštine te se nalazio na čelu Štaba za obranu od poplave. Prisutni su bili i predsjednici općinskih skupština Trnje i Trešnjevka, Milan Knežević i Branko Počekaj, kao predstavnici dijelova grada najteže pogođenih poplavom. Od drugih društveno-političkih organizacija, prisustvovali su predstavnici i predstavnice Gradskog sindikalnog vijeća, Gradskog odbora SSRN i Konferencije za društvenu aktivnost grada. Sastankom je predsjedao Miko Tripalo.²⁸ Kako je već jasno, osim pokušaja zaustavljanja ili smanjivanja prodora vode, prvi napori su najviše išli u smjeru brige za stanovništvo s poplavljenih dijelova grada – njihovu evakuaciju, zbrinjavanje te, konačno, pregled poplavljenih područja i stambenih i drugih jedinica s planom za obnovu i buduću izgradnju.

Izvještaj o stanju nakon poplave i poduzetim mjerama podnijelo je i Izvršno vijeće Sabora na sjednici od 16. studenog.²⁹ Na gradskoj razini, teret su najviše podnijele općinske skupštine i njihovi organi, kao i radne organizacije. Radne organizacije bile su presudne i za smještaj svojih radnika koji su zbog poplave ostali bez adekvatnog smještaja. Izvršno vijeće Sabora je također uplatilo pomoć u iznosu od 2.5 milijarde dinara, od čega oko milijardu za druga poplavljena područja u Hrvatskoj (pulski, varaždinski i sisački kotar), a ostatak za Zagreb. Osim toga, Izvršno vijeće Sabora je donijelo niz odluka, prvenstveno financijskog karaktera, koje su trebale pomoći u daljnjoj sanaciji štete, ali i obnovi: Odluka o potrošačkim kreditima, Odluka o mogućnostima akontiranja fondova zajedničke potrošnje, Odluka o oslobođenju od carina na poklone, Odluka o režimu devizne pomoći. Sugerirano je Jugoslavenskoj investicionoj banci da omogući hitnu intervenciju u privredi u iznosu od 5 milijardi dinara preko Republičke banke, a uz to je predloženo Saveznoj skupštini da iz privrednih rezervi Federacije uplati 12 milijardi Stambenom fondu grada Zagreba. Dodatno olakšanje su trebali donijeti novi zakoni vezani uz stambeno zakonodavstvo i financiranje stanogradnje.³⁰

PROBLEMI PROUZROKOVANI POPLAVOM NA PODRUČJU ZAGREBA

Upravo je pitanje stanova i stanogradnje bilo jedno od gorućih pitanja. Prelazak Save nakon Drugog svjetskog rata očito je bio svjestan rizik za potrebe grada koji je sve brže rastao. Sava je gotovo kroz čitavu povijest Zagreba bila prirodna prepreka koja je zaustavljala logičan slijed širenja grada prema

²⁸ HR-HDA-1723 Gradski komitet SKH Zagreb, "Zapisnik sa sastanka rukovodioca nekih društveno političkih organizacija i rukovodioca stručnih službi Štaba za odbranu od poplave održanog u GK SKH Zagreb i Gradskom odboru SSRN Zagreb 5-XI-1964. g.", kutija 63.

²⁹ HR-HDA-1609 Republička komisija za iseljenička pitanja (RKIP) 1961.-1965. 3.4.3. Pomoć za stradale u poplavi u Zagrebu, "Poduzimanje mjera u vezi s problemima nastalim nakon poplave", kutija 33.

³⁰ HR-HDA-1609 Republička komisija za iseljenička pitanja (RKIP) 1961.-1965. 3.4.3. Pomoć za stradale u poplavi u Zagrebu, "Poduzimanje mjera u vezi s problemima nastalim nakon poplave", kutija 33.

Slika 7.
Poplavljena
i novija
stanogradnja

jugu, koji je na sjeveru već bio određen Medvednicom. Ove prirodne barijere su dugo vremena Zagreb usmjeravale na širenje na relaciji istok – zapad. Naselja koja su nastajala oko Save su uglavnom nicala iz nužde, a podizali su ih najviše radnici koji su radili u okolnoj industriji ili doseljenici u Zagreb koji si nisu mogli priuštiti kvalitetniji oblik stanovanja. Na taj način je stanovanje bilo manji udarac za budžet, a smanjivala se i udaljenost od mjesta stanovanja do radnog mjesta. Rizik od poplava je očito bio nužan. Svijest o Savi koja je sklona poplavama ugrađena je i u regulacijsku osnovu Cvjetnog naselja Vladimira Antolića (1938.-1940.), kao i predviđene tipske kuće koje su izgrađene na armiranobetonskim stupovima.³¹

Zagreb je od 1950-ih doživio veliki pothvat stanogradnje i daljnjeg urbanističkog razvoja, od čega je upravo izgradnja Južnog (Novog) Zagreba bila glavna referenca. Iako su prema izvještajima prva izgrađena novozagrebačka naselja prošla nešto bolje u poplavi za razliku od Trešnjevke ili Trnja, vele-sajamske hale su se našle pod vodom, a opasnost je prijetila i Toplani. S druge strane, brojni materijali ključni za građevinsku industriju su bili oštećeni ili uništeni.³² Jedno od rješenja je bilo da Glavni odbor SSRNH, kao i Savezni odbor SSRN Jugoslavije upute poziv za pomoć pojedinim republikama da u okviru vlastitih mogućnosti pomognu ili u građevinskoj operativi ili da preuzmu izgradnju pojedinih objekata i stambenih zgrada.³³ Masovna izgradnja stanova je ionako stalno vodila utrku s brojem potrebnih stanova, a situacija nakon poplave ju je stavila u još nepovoljniji položaj jer je potreba za zagrebačkim stanovima naglo porasla. Postalo je jasno kako prelazak preko Save treba osigurati i od same rijeke. Ta činjenica iziskuje i dodatna financijska sredstva uz već ona koja treba osigurati za stambenu izgradnju. Izvršno vijeće Sabora je raspravljalo koliko Republika može financijski pomoći u sanaciji problema nastalih nakon poplave. Jedan prijedlog je bio da se stambeni fond Zagreba oslobodi plaćanja od 1,3 milijarde dinara Republičkom fondu na dvije do tri godine (ali i drugim dijelovima Hrvatske koje su zahvatile poplave). Također, prijedlog je išao i u smjeru odgode plaćanja investicija Republičkoj banci industrije pogođene poplavom, te veće usmjeravanje sredstava u 1965. godini onim područjima privrede koja su teže pogođena poplavom. Ova razmišljanja su sva bila bez uračunate cijene gradnje sustava obrane od poplave. Zaključci su se temeljili na iskustvima postojećih doprinosa za Skoplje koje je stradalo u potresu godinu dana ranije.³⁴

³¹ Vedran IVANKOVIĆ, "Arhitekt Vladimir Antolić – zagrebački urbanistički opus između dva svjetska rata", *Prostor* 17 (2009.), 268-283.

³² HR-HDA-1609 Republička komisija za iseljenička pitanja (RKIP) 1961.-1965. 3.4.3. Pomoć za stradale u poplavi u Zagrebu, "Poduzimanje mjera u vezi s problemima nastalim nakon poplave", kutija 33.

³³ HR-HDA-1609 Republička komisija za iseljenička pitanja (RKIP) 1961.-1965. 3.4.3. Pomoć za stradale u poplavi u Zagrebu, "Informacija o toku akcije prikupljanja pomoći za poplavljena područja do 17. XI. 1964.", kutija 33.

³⁴ HR-HDA-1609 Republička komisija za iseljenička pitanja (RKIP) 1961.-1965. 3.4.3. Pomoć za stradale u poplavi u Zagrebu, "Poduzimanje mjera u vezi s problemima nastalim nakon poplave", kutija 33.

Slika 8. Uništeni građevni materijal

Sljedeći nužni korak je bila regulacija vodnih tokova. Sava nije bila jedini problem na području Hrvatske – istaknute su Sava, Drava, Mura, istarske rijeke, rijeke oko savskog sliva, Neretva. Istaknuta je potreba donošenja dugoročnog programa sanacije i regulacije vodenih tokova s godišnjim zadacima. Sava je stavljena kao prioritet s čijom bi se regulacijom trebalo odmah krenuti, a tu činjenicu uvrstiti u sve buduće planove: financijske, ali i druge projektne, posebice urbanističke i industrijske. Kao veliki problem se pokazao odnos prema vodoprivredi općenito jer se nije reguliralo plaćanje vodnih doprinosa, a posebice stvaranje fonda vodoprivrede za što je postojao veliki otpor. Upravo situacija iz listopada 1964. godine je potaknula nužnost ovakve regulacije. Sve planove je trebalo uvrstiti u sedmogodišnji plan i program republičkih fondova, a posebice u 1965. godinu kao prvu godinu u kojoj nastupa oporavak od nastalih nepogoda. Pritom, najpozvaniji za razradu konkretnih prijedloga u vidu kadrova, struke i organizacije bili su Republički zavod za planiranje i Privredna komora SR Hrvatske.³⁵

PRIKUPLJANJE POMOĆI

Spontano prikupljanje pomoći za stradale u poplavi u Hrvatskoj pa i u Zagrebu je počelo odmah nakon samog događaja – financijska, ali i materijalna. Organizirano prikupljanje pomoći je pokrenuto nakon proširene sjednice Izvršnog odbora Glavnog odbora SSRNH i Predsjedništva Republičkog vijeća sindikata Hrvatske, a akcijama prikupljanja pomoći za Zagreb upravljao je, između ostalih, i Koordinacijski odbor za prikupljanje pomoći Zagrebu pri Gradskom odboru SSRN. Pomoć je dolazila sa svih strana: slali su je glavni gradovi, pojedina mjesta, radne organizacije, političko-teritorijalne zajednice, ustanove, društveno-političke organizacije, Crkva te brojni pojedinci, i to sve na razini Jugoslavije. Pomoć je dolazila i iz inozemstva, a velike akcije skupljanja pomoći održavale su se preko jugoslaven-skih veleposlanstava. Međunarodni Crveni križ je poslao niz donacija u obliku robe, kreveta, deka, posteljine, sanitetskog materijala i lijekova, a neophodna je bila pomoć i organizacija Crvenog križa u Hrvatskoj. Stalno se navodi, pa tako i tisku, da je cilj što brža normalizacija života, adekvatno smještanje stradalog stanovništva te osiguravanje normalizacije privrede. Pritom se nije očekivalo da svi sudjeluju u prikupljanju pomoći, već ovisno o mogućnostima. Ipak, i određeni siromašniji dijelovi, iako od njih nije traženo, poslali su pomoć u okviru vlastitih mogućnosti. Također, pazilo se da slanje pomoći bude što više koordinirano, tj. da nema većih zastoja kako bi se sredstva mogla prikupiti u što većoj mjeri. Važno je bilo osigurati brzinu realizacije najavljene pomoći jer su se mjere središnjih organa već kretale prema

³⁵ HR-HDA-1609 Republička komisija za iseljenička pitanja (RKIP) 1961.-1965. 3.4.3. Pomoć za stradale u poplavi u Zagrebu, "Poduzimanje mjera u vezi s problemima nastalim nakon poplave", kutija 33.

omogućivanju brže realizacije i korištenja dobivenih sredstava.³⁶ Iako su se podaci o skupljenoj pomoći – financijskoj i materijalnoj – brižno prikupljali, iste te podatke nisu sve općine na vrijeme dostavljale te je ponekad bilo teško točno pratiti količinu prikupljenih sredstava. Upućena je kritika pojedinim općinama, koja je nevoljko prihvaćena jer su određeni rukovoditelji smatrali da se radi o nepotrebnoj birokratizaciji i gubljenju vremena. Među općinama s najpotpunijim podacima je istaknuta općina Trnje, posebice jer se radi o poplavom najjače pogođenom području. Do prosinca 1964. godine na području Zagreba prikupljeno je, prema dostupnim podacima, 914,183.586 dinara u gotovini, zatim 288,882.968 dinara u vrijednosti raznog materijala i usluga te 5,062.000 dinara u kategoriji ostalo. Trnje je prikupilo najviše pomoći, a istaknuta je i općina Črnomerec, koja je također brojala štetu. Zaključeno je kako su se oko prikupljanja pomoći više angažirale općine na poplavljenim područjima, dok ove izvan područja dohvata poplave trebaju poraditi na angažmanu. Izraženo je nezadovoljstvo prikupljanja pomoći preko akcija SSRN-a, jer se očekivalo da će oni koji nemaju štetu od poplava, a pogotovo poduzeća na tim područjima, odvojiti više sredstava usmjerenih na pomoć stradalima. Čak se smatralo da prikupljanje pomoći ide slabije (barem što se tiče konačnog rezultata) nego kad su se izdvajala sredstva za Skoplje nakon potresa, a samo godinu dana ranije.³⁷ Na području cijele SR Hrvatske do 10. prosinca skupljena je, iako prema nepotpunim podacima, pomoć u iznosu od 3,089,444.122 dinara i to bez podataka o vrijednosti prikupljene robe, kao i pomoći od međunarodnog i domaćeg Crvenog križa, što je procijenjeno na dodatnih 500 milijuna dinara. Ovim podacima treba dodati i pomoć koja je došla iz inozemstva, kako od iseljenika, tako i od domaćih građana i raznih organizacija u iznosu od 31 milijun dinara. Računalo se na daljnja sredstva koja bi pristizala od domaćih radnika u inozemstvu, odnosno jugoslavenskih državljana na privremenom radu, a posebice onih na privremenom radu u Zapadnoj Njemačkoj.³⁸ Još je 10. studenoga izdana instrukcija Državnog sekretarijata za inostrane poslove SFRJ po kojoj su se po ambasadama formirali odbori za prikupljanje pomoći za stradale od poplave u Zagrebu. Ipak, očito su ponekad bile potrebne napomene o mogućnostima iseljenika na određenim područjima pa je tako upozoreno iz konzulata u Milanu da na području oko Milana nema mnogo jugoslavenskih građana, a da i oni koji su tu nastanjeni, su slabijeg materijalnog statusa.³⁹ Generalni konzulat u Münchenu je isposlovao mogućnost dobivanja porezne olakšice onima koji su na privremenom radu u SR Njemačkoj, a žive u Zagrebu i imaju štete od poplave.⁴⁰ Drugi potezi koji su trebali potaknuti veći iznos prikupljene pomoći iz inozemstva su se sastojali od propagandnih akcija (više tiskanih materijala, publikacija *Zagrebačka panorama* posvećena poplavi, radio emisije za inozemstvo), komunikacije s Maticom iseljenika koja je prepoznata kao institucija s najviše utjecaja na iseljenike te podržavanjem njezinih akcija i nastojanja i, konačno, jače povezivanje sa iseljenicima, kao i organizirani sastanci i projekcija dokumentarnog filma pri povratku obiteljima za predstojeće blagdane.⁴¹ Zanimljiva je napomena koja je došla iz Bruxellesa, a tiče se – kako je naznačeno – »protivničkog tabora hrvatske emigracije«. Očito je da se misli o svojoj emigraciji koja ne podržava Jugoslaviju ili koja nije povezana preko udruženja koja donekle službeno okupljaju iseljeničtvo, poput udruženja »Jugoslavija« koje je u ovome vidjelo svoju priliku za učvršćenjem položaja. Ovaj »protivnički tabor« je uglavnom skupljao donacije vlastitim snagama, a službeni organi su ih nastojali potaknuti ili na službene kanale ili na Maticu iseljenika, na što su neki i pristajali.⁴²

³⁶ HR-HDA-1609 Republička komisija za iseljenička pitanja (RKIP) 1961.-1965. 3.4.3. Pomoć za stradale u poplavi u Zagrebu, "Informacija o toku akcije prikupljanja pomoći za poplavljena područja do 17. XI. 1964.", kutija 33.

³⁷ HR-HDA-1609 Republička komisija za iseljenička pitanja (RKIP) 1961.-1965. 3.4.3. Pomoć za stradale u poplavi u Zagrebu, "Informacija o otklanjanju posljedica poplave u Zagrebu", kutija 33.

³⁸ HR-HDA-1609 Republička komisija za iseljenička pitanja (RKIP) 1961.-1965. 3.4.3. Pomoć za stradale u poplavi u Zagrebu, "Informacija o stanju prikupljene pomoći do 10. XII. 1964. godine", kutija 33.

³⁹ HR-HDA-1609 Republička komisija za iseljenička pitanja (RKIP) 1961.-1965. 3.4.3. Pomoć za stradale u poplavi u Zagrebu, "Komisiji za iseljenička pitanja Izvršnog veća Sabora Hrvatske", kutija 33.

⁴⁰ HR-HDA-1609 Republička komisija za iseljenička pitanja (RKIP) 1961.-1965. 3.4.3. Pomoć za stradale u poplavi u Zagrebu, "Vlado Mance. Našim građanima u svijetu", kutija 33.

⁴¹ HR-HDA-1609 Republička komisija za iseljenička pitanja (RKIP) 1961.-1965. 3.4.3. Pomoć za stradale u poplavi u Zagrebu, "Informacija o stanju prikupljene pomoći do 10. XII. 1964. godine", kutija 33.

⁴² HR-HDA-1609 Republička komisija za iseljenička pitanja (RKIP) 1961.-1965. 3.4.3. Pomoć za stradale u poplavi u Zagrebu, "Prijepis", kutija 33.

Posebnu kategoriju, također neuračunatu u ukupni iznos, čine donacije iz saveznih republika – 284,189.000 dinara. Pritom je riječ o pomoći koja je uplaćena, odnosno realizirana, dok je dodatna još najavljena.⁴³ Ipak, izraženo je nezadovoljstvo u poslanoj pomoći iz saveznih republika, odnosno glavnih gradova, posebice Ljubljane i Beograda za koje je zagrebački Koordinacioni odbor za otklanjanje posljedica od poplave smatrao da ima prostora i za veće donacije te da se treba na tome dodatno poraditi.⁴⁴ U izvještajima se i dalje naglašavalo da se pomoć presporo prikuplja, iako za to nema razloga, a izraženo je i razočaranje činjenicom da većina donacija leži na radnim organizacijama, radnicima i službenicima, a ne privatnim osobama, društveno-političkim zajednicama, ustanovama i društvenim organizacijama. Postavljen je cilj da se sva prikupljena pomoć realizira do 1. svibnja sljedeće godine.⁴⁵

Ipak, ono što se stalno isticalo je zajedništvo i spremnost na pomoć, što odmah utječe na pozitivno raspoloženje u datim okolnostima i potiče nadu. Veliku ulogu u tome imaju i mediji. I dok Koordinacijski odbor za prikupljanje pomoći smatra da su tisak, radio i televizija na početku izrazito kvalitetno odradili svoj posao, ipak bi u narednim danima trebali inzistirati na pozitivnijim pričama i situacijama s terena.⁴⁶ Listajući dnevne novine *Vjesnik* i *Večernji list*, vidljivo je kako s protekom vremena sve više se pažnje posvećuje kritici u vidu ili prespore pomoći ili pitanja raspodjele pomoći. Također, smatralo se da su se vijesti o poplavi i naporima na sanaciji prebrzo izgubile u nizu ostalih dnevno-političkih tema te da bi ih trebalo vratiti u fokus.⁴⁷ Opet, situacija je doista vidljiva na listovima *Vjesnika* i *Večernjaka*. I dok *Večernji list* više-manje dosljedno o svemu izvještava do kraja studenog, iako s vidljivim opadanjem tema, ali redovitim izvještajima o prikupljenoj pomoći, *Vjesnik* se vrlo brzo vraća drugim temama. Kako bi se doskočilo tom problemu, 18. prosinca održana je konferencija za novinare u Gradskom odboru SSRN Zagreb, na kojoj je, uz izvještaje s terena, napomenuta potreba o obnavljanju interesa za posljedice poplave, ali i objavljivanje informacija u tiskanim medijima i izvan Zagreba. Posebno je naglašena želja da se redovito objavljuju izvještaji o prikupljenim novčanim sredstvima za pomoć od poplave, kao i transparentni izvještaji o njihovoj raspodjeli i potrošnji, ali i pomoć u obliku ljudstva, baš kako bi se spriječili komentari kako pomoć ne dolazi do onih kojima je najpotrebnija.⁴⁸ Tako *Večernji list* prenosi 5. 11. da su se stanovnici Trešnjevke potužili Miki Tripalu koji je bio u obilasku da im pomoć rijetko stiže ili ih zaobilazi jer su njihovi putovi neprohodniji. Ne dobivaju redovito vodu ni hranu, a pitaju se kada će dobiti i građevinski materijal.⁴⁹

Tablica 2. *Uplaćena pomoć Zagrebu za štetu od poplave od saveznih republika Jugoslavije. HR-HDA-1609 Republička komisija za iseljenička pitanja (RKIP) 1961.-1965. 3.4.3. Pomoć za stradale u poplavi u Zagrebu, »Informacija o stanju prikupljene pomoći do 10. XII. 1964. godine«, kutija 33.*

SR Srbija	170,500.000
SR Makedonija	55,395.000
SR Bosna i Hercegovina	49,182.000
SR Crna Gora	1,882.000
SR Slovenija	7,230.000
UKUPNO (dinara)	284,189.000

⁴³ HR-HDA-1609 Republička komisija za iseljenička pitanja (RKIP) 1961.-1965. 3.4.3. Pomoć za stradale u poplavi u Zagrebu, "Informacija o stanju prikupljene pomoći do 10. XII. 1964. godine", kutija 33.

⁴⁴ HR-HDA-1609 Republička komisija za iseljenička pitanja (RKIP) 1961.-1965. 3.4.3. Pomoć za stradale u poplavi u Zagrebu, "Zaključci gradskog Koordinacionog odbora za otklanjanje posljedica od poplave Zagreb", kutija 33.

⁴⁵ HR-HDA-1609 Republička komisija za iseljenička pitanja (RKIP) 1961.-1965. 3.4.3. Pomoć za stradale u poplavi u Zagrebu, "Informacija o stanju prikupljene pomoći do 10. XII. 1964. godine", kutija 33.

⁴⁶ HR-HDA-1609 Republička komisija za iseljenička pitanja (RKIP) 1961.-1965. 3.4.3. Pomoć za stradale u poplavi u Zagrebu, "Informacija o toku akcije prikupljanja pomoći za poplavljena područja do 17. XI. 1964.", kutija 33.

⁴⁷ HR-HDA-1609 Republička komisija za iseljenička pitanja (RKIP) 1961.-1965. 3.4.3. Pomoć za stradale u poplavi u Zagrebu, "Informacija o stanju prikupljene pomoći do 10. XII. 1964. godine", kutija 33.

⁴⁸ HR-HDA-1609 Republička komisija za iseljenička pitanja (RKIP) 1961.-1965. 3.4.3. Pomoć za stradale u poplavi u Zagrebu, "Informacija o stanju prikupljene pomoći do 10. XII. 1964. godine", kutija 33.

⁴⁹ *Večernji list*, br. 1647, 5. 11. 1964., 1 i 3.

DOKUMENTACIJA POPLAVE

U tom kontekstu se javila ideja da Koordinacioni odbor pri Gradskom odboru SSRN izradi niz kopija dokumentarnog filma o poplavi u Zagrebu koje bi se distribuirale pojedinim republikama, većim mjestima i selima te da se organizira gledanje filma.⁵⁰ Cilj je jasan. S jedne strane trebalo je dokumentirati prirodnu katastrofu neviđenih razmjera za zagrebačko područje. Film kao medij može prenijeti najjasniju poruku jer nije statičan. Vrijeme poplave je bilo pravi izazov za brojne reportaže i medijske redakcije. *Vjesnik* je na svojim stranicama isticao kako su njihovi reporteri i fotoreporteri na teren izašli odmah tijekom prvih momenata poplave. Čak su helikopterom letjeli iznad poplavljenih područja kako bi bolje uočili razmjere nepogode. Reporteri su se nalazili ispred nove zgrade gradske uprave u kojoj je bio smješten glavni Štab za obranu od poplave. Helikopter je redovito nadlijetao grad i nosio pomoć, a u jednoj takvoj akciji su sudjelovali i reporteri: »Stravičan, gotovo nevjerojatan prizor ukazao se čim se helikopter uzdigao desetak metara iznad zemlje. (...) U novim stambenim naseljima na Sutjeskim poljanama, iza zgrade općine Trnje, oko Beogradske ulice, u Cvjetnom naselju – svugdje voda dosiže do prvog kata. (...) Tek sada, kad helikopter nadlijeće Trešnjevku, čovjek može osjetiti svu tragediju koju je nanijela stihija. (...) Prizori koji se pružaju sve su teži što se ide na zapad. Pod nama su naselja Knežija, Rudeš, Jarun... Poplava je, čini se, nešto slabije pogodila naselja na desnoj obali Save.«⁵¹

Distribuirajući dokumentarni film o poplavi, situaciju se moglo lakše približiti svim dijelovima i stanovnicima Jugoslavije. Na taj način se moglo potaknuti i dodatno skupljanje pomoći.⁵² Materijal o poplavi, a posebice film, tražila su i jugoslavenska predstavništva u inozemstvu, posebice ona u SR Njemačkoj, Belgiji, Švicarskoj, Francuskoj i Nizozemskoj.⁵³ U jednom dubljem smislu, dokumentarni film je trebao u kratkom vremenu predstaviti na platnu i televizoru realnost situacije, pritom je povezujući s onime što Marc Ferro shvaća kao intrinzične »vrijednosti« koje se žele publici prenositi – povjerenje u državne organe i vojsku, drugarstvo i zajedništvo, uzajamnost i obiteljske vrijednosti.⁵⁴

Slika 9. Dokumentarni film *Poplava*, 1964.

Osim filmom, ovaj događaj je trebalo obilježiti i drugim različitim publikacijama pa je predložena monografija o katastrofalnim poplava. Dakle, ne samoj ovoj zagrebačkoj. Monografija bi, za razliku od filma, imala više ulogu komemorativnog izdanja koje bi se dostavilo republikama, ali i zaslužnim mjestima, radnim organizacijama i društveno-političkim zajednicama koje su najviše sudjelovale u pomoći saniranja posljedica poplava.⁵⁵

⁵⁰ HR-HDA-1609 Republička komisija za iseljenička pitanja (RKIP) 1961.-1965. 3.4.3. Pomoć za stradale u poplavi u Zagrebu, "Informacija o toku akcije prikupljanja pomoći za poplavljena područja do 17. XI. 1964." i "Zaključci gradskog Koordinacionog odbora za otklanjanje posljedica od poplave Zagreb", kutija 33.

⁵¹ *Vjesnik, Večernji list. Posebno izdanje*, br. 6356, 27. 10. 1964., 4.

⁵² HR-HDA-1609 Republička komisija za iseljenička pitanja (RKIP) 1961.-1965. 3.4.3. Pomoć za stradale u poplavi u Zagrebu, "Informacija o stanju prikupljene pomoći do 10. XII. 1964. godine", kutija 33. Dokumentarni film je dostupan na sljedećoj poveznici: <https://www.youtube.com/watch?v=IVUapBSU6s0&t=540s>. Realizaciju dokumentarnog filma je vodio Bogdan Žižić, a producirao ga je Zagreb film. Trajanje filma je 24' 34".

⁵³ HR-HDA-1609 Republička komisija za iseljenička pitanja (RKIP) 1961.-1965. 3.4.3. Pomoć za stradale u poplavi u Zagrebu, "Informacija", kutija 33.

⁵⁴ Marc FERRO, *Cinema and History* (Detroit, 1988.), 53-67.

⁵⁵ HR-HDA-1609 Republička komisija za iseljenička pitanja (RKIP) 1961.-1965. 3.4.3. Pomoć za stradale u poplavi u Zagrebu, "Informacija o otklanjanju posljedica poplave u Zagrebu", kutija 33.

OSIGURANJE SMJEŠTAJA STANOVNIŠTVU STRADALOM U POPLAVI

Osim prikupljanja novčane i druge pomoći, velika logistička akcija je bila smještaj stanovništva koje je ostalo bez domova, a posebice oni čiji su domovi označeni za rušenje. Podaci Gradske skupštine su pokazivali da je do 9. prosinca 1964. bilo ukupno 64 stacionara s 3485 smještenih pojedinaca. Od toga ih je najviše bilo s područja Trešnjevke (2155), zatim Trnja (1020), Črnomerca (210) i Peščenice (100). Izvan Zagreba su se nalazile još 1222 osobe, od čega 153 odrasle i 1069 djece. Zbog dominantne potrebe za smještaj stanovništva s područja Trešnjevke i Trnja, te dvije općine su oformile posebne komisije koje su obišle stacionare u kojima je smješteno njihovo pučanstvo.⁵⁶ Kada je došlo vrijeme za rješavanje budućeg stalnog stanovanja, komisije su također po stacionarima provodile ankete i zapisivale, a zatim i rješavale potrebe pojedinaca i obitelji.⁵⁷ Trebalo je osigurati komunikaciju među stanovništvom, posebice ako su određeni pojedinci bili premješteni iz prvotno namijenjenog smještaja, a posebna kategorija brige su bile roditelje – neovisno o tome jesu li tek trebale roditi ili su već rodile. Također, trebalo je organizirati čuvanje djece po stacionarima tijekom dana dok su roditelji odlazili na posao.⁵⁸

Iako je stanovništvo bilo relativno brzo zbrinuto na privremenom smještaju, trebalo je poduzeti velike napore da taj privremeni smještaj zadovoljava minimalne uvjete. Nedostajalo je kreveta, posteljine, smještenom stanovništvu je počelo nedostajati i odjeće, trebalo je organizirati prehranu. Radnici koji su bili smješteni ili na rubove grada ili izvan grada, imali su problem odlaska na posao, posebice jer i promet nije bio normaliziran. Radne organizacije su pokazale veliki trud u brizi oko smještanja svojih članova, čak toliko da se pojavila kritika kako su na marginama ostali nezaposleni. Nakon određenog vremena stacionare su obilazile higijenske inspekcije koje su provjeravale uvjete. Pritom zatečeno stanje nije uvijek bilo zadovoljavajuće – neki stacionari su bili prenapučeni, neki nedoovljno čisti i ispod higijenskih minimuma.⁵⁹

Prioritet u raspodjeli baraka i soba trebalo je dobiti stanovništvo s Trešnjevke. Što se tiče stanovanja, odlučeno je da do 10. siječnja 1965. svi oni koji se nalaze u stacionarima i koji se ne mogu vratiti u vlastite domove, budu smješteni u barake, čija je gradnja počinjala. Također, svima koji su bez stanova do ožujka 1965. trebalo je izdati doznake za trajni smještaj na kojima će se temeljiti kasnija rješenja stambenog pitanja, a građanima će omogućiti sigurnije i mirnije čekanje.⁶⁰

Financijska pomoć je bila predviđena i preko posebnih potrošačkih kredita za one koji su pretrpjeli štetu od poplave. Potrošački krediti su se mogli dobiti od komunalnih banaka, a

Slika 10. Prihvatilište za ugrođene od poplave

⁵⁶ HR-HDA-1609 Republička komisija za iseljenička pitanja (RKIP) 1961.-1965. 3.4.3. Pomoć za stradale u poplavi u Zagrebu, "Informacija o otklanjanju posljedica poplave u Zagrebu", kutija 33.

⁵⁷ HR-HDA-1609 Republička komisija za iseljenička pitanja (RKIP) 1961.-1965. 3.4.3. Pomoć za stradale u poplavi u Zagrebu, "Služba informacija Skupštine grada Zagreba. Informacija o uklanjanju posljedica poplave. Zagreb, 12. 12. 1964.", kutija 33.

⁵⁸ HR-HDA-1723 Gradski komitet SKH Zagreb, "Zapisnik sa sastanka rukovodioca nekih društveno političkih organizacija i rukovodioca stručnih službi Štaba za odbranu od poplave održanog u GK SKH Zagreb i Gradskom odboru SSRN Zagreb 5-XI-1964. g.", kutija 63.

⁵⁹ HR-HDA-1723 Gradski komitet SKH Zagreb, "Zapisnik sa sastanka rukovodioca nekih društveno političkih organizacija i rukovodioca stručnih službi Štaba za odbranu od poplave održanog u GK SKH Zagreb i Gradskom odboru SSRN Zagreb 5-XI-1964. g.", kutija 63.; HR-HDA-1609 Republička komisija za iseljenička pitanja (RKIP) 1961.-1965. 3.4.3. Pomoć za stradale u poplavi u Zagrebu, "Služba informacija Skupštine grada Zagreba. Informacija o uklanjanju posljedica poplave. Zagreb, 26. i 27. 11. 1964.", kutija 33.

⁶⁰ HR-HDA-1609 Republička komisija za iseljenička pitanja (RKIP) 1961.-1965. 3.4.3. Pomoć za stradale u poplavi u Zagrebu, "Zaključci gradskog Koordinacionog odbora za otklanjanje posljedica od poplave Zagreb", kutija 33.

bili su namijenjeni za kupnju građevinskog materijala za popravak oštećenih zgrada, za kupnju ogrjeva i industrijske robe (osim kupnju automobila i prehrambenih proizvoda). Krediti su se odobrivali uz kamatnu stopu od 1% na rok otplate od šest godina i s odgovodm plaćanja prve rate od travnja 1965. godine. Napomenuto je da se pri utvrđivanju kreditne sposobnosti neće uzimati u obzir zaduženja prije 25. listopada 1964. koja se potencijalno nalaze već u potrošačkim kreditima ili kreditima za stambenu izgradnju. Najveći iznos koji je pojedinac mogao dobiti temeljio se na procjeni nastale štete.⁶¹

Budući da su trošak smještaja stanovništva i osigurana prehrana bili također veliki izdatak, dogovoreno je u kojoj će mjeri stanovništvo participirati nakon što će biti premješteno iz privremenog smještaja u objekte za trajni smještaj do konačnog rješenja stambenog pitanja. Odluka je donesena na sastanku na kojem su sudjelovali predsjednici općinskih skupština ugroženih područja i predsjednik Skupštine grada Zagreba (Pero Pirker) kao i na sastanku Koordinacionog odbora za poplavljena područja grada Zagreba. Sastanak je održan 14. studenoga, a odluke su stupile na snagu 24. studenoga. Univerzalno pokriće troškova smještaja i prehrane bilo je omogućeno djeci bez obzira na visinu dohotka roditelja. Daljnji kriteriji su ovisili o visini prihoda, stoga da su iz izračuna koji se dijelio na članove kućanstva djeca bila izuzeta. Prva kategorija su bili oni koji po članu kućanstva ostvaruju prihode od 10.000 do 16.000 dinara mjesečno. Njima društvo snosi troškove smještaja te troškove prehrane do 6000 dinara mjesečno po članu. Oni s primanjima iznad 16.000 dinara po članu kućanstva, dobivaju pokriven smještaj, dok troškove prehrane snose sami. Trošak prehrane se još detaljnije razrađivao s obzirom na to je li u smještaju bila osigurana već prehrana ili se morala osigurati negdje izvan smještaja. Za one s najslabijim primanjima ili bez prihoda, odlučeno je da će se u roku od 20 dana osposobiti kuhinja na području općine Trešnjevka, gdje je prije poplave i postojala, kako bi se obroci mogli dijeliti po još povoljnijim uvjetima.⁶²

PROBLEM STAMBENE IZGRADNJE NAKON POPLAVE

Slobodno se može zaključiti kako se prva faza akcija oko uklanjanja posljedica od poplave temeljila paralelno na sanaciji štete, raščišćavanju grada u dozvoljenim mogućnostima, popisu štete i, naravno, rješenju privremenog smještaja za stradalo stanovništvo. Nakon ove faze, ključna je bila, uz izgradnju nasipa i sustava obrane od poplava, stambena izgradnja prilagođena novim okolnostima.

Zajmovi su se mogli dobiti za popravak ili izgradnju stanova i stambenih zgrada, a odobrivali su ih Općinski fondovi za stambenu izgradnju. Zajmovi za popravak su se odobrivali uz kamatnu stopu od 1% na rok otplate do 20 godina, a na temelju procijenjene štete. Od toga se isplaćivalo 30% u gotovini, a ostatak na temelju računa ili predračuna koji su dokazivali namjensko trošenje sredstava. Za popravak jednosobnog stana moglo se dobiti do 500 000 dinara, dvosobnog do 700 000, trosobnog do 900 000 dinara, a četverosobnog i višesobnog do milijun dinara.⁶³

Zajmove za izgradnju novih stanova i stambenih zgrada odobravao je Gradski fond za stambenu izgradnju, a zajam su mogli dobiti svi oni čiji se stanovi nalaze u obiteljskim stambenim zgradama koje su predviđene za rušenje. Pritom je određen tip zgrade, odnosno stana s obzirom na lokaciju. Za izgradnju jednosobnog stana moglo se dobiti do 1,900.000 dinara, dvosobnog do 2,600.000, a trosobnog do 3,500.000 dinara. Kamatna stopa je bila 1%, a zajam se davao na 30 godina. Također, mogao se dobiti i zajednički zajam ako su se stanari (odnosno nositelji stanarskog prava) dogovorili da će zajedno graditi cijelu zgradu. Zajam se isplaćivao 20% u gotovini, a ostalo prema predloženim računima i predračunima.⁶⁴ Posebno je naglašeno kako se neće davati naknada za srušene objekte jer se pojavio niz

⁶¹ HR-HDA-1609 Republička komisija za iseljenička pitanja (RKIP) 1961.-1965. 3.4.3. Pomoć za stradale u poplavi u Zagrebu, "Bilten Štaba općine Trešnjevka za obranu i otklanjanje posljedica od elementarne nepogode", kutija 33. Bilten je izdan 17. studenog 1964., a riječ je o Odluci o odobrenju potrošačkih kredita osobama koje su pretrpjele štetu od poplave u Hrvatskoj i Sloveniji.

⁶² HR-HDA-1609 Republička komisija za iseljenička pitanja (RKIP) 1961.-1965. 3.4.3. Pomoć za stradale u poplavi u Zagrebu, "Služba informacija Skupštine grada Zagreba. Informacija o uklanjanju posljedica poplave. Zagreb, 24. i 25. 11. 1964.", kutija 33.

⁶³ HR-HDA-1609 Republička komisija za iseljenička pitanja (RKIP) 1961.-1965. 3.4.3. Pomoć za stradale u poplavi u Zagrebu, "Služba informacija Skupštine grada Zagreba. Informacija o uklanjanju posljedica poplave. Zagreb, 26. i 27. 11. 1964.", kutija 33.

⁶⁴ HR-HDA-1609 Republička komisija za iseljenička pitanja (RKIP) 1961.-1965. 3.4.3. Pomoć za stradale u poplavi u Zagrebu, "Služba informacija Skupštine grada Zagreba. Informacija o uklanjanju posljedica poplave. Zagreb, 26. i 27. 11. 1964.", kutija 33.

takvih pitanja. Za grad je to ujedno značilo i dio rješavanja nelegalne izgradnje, iako je odlučeno da građevinska dozvola neće biti uvjet za dodjelu kredita. Zanimljivi su bili pojedini slučajevi gdje su građani donekle obnovili svoje kuće koje su već bile previđene za rušenje kako bi se mogli u njih useliti, no također je odlučeno da se s rušenjem treba nastaviti ako je ono već bilo predviđeno. Krediti se nisu mogli odobriti onima čije su kuće bile označene za kasnije rušenje. Ti vlasnici su mogli dobiti pomoć od 100 000 dinara za popravak. Pravo na pomoć su imali svi stanari određenog stana ukoliko se prijave za pomoć, a ne samo vlasnik pod uvjetom da nisu smješteni u stacionarima. Velika očekivanja su bila od radnih organizacija koje su morale sudjelovati u izgradnji stanova, odnosno otplate anuiteta za vlastite radnike. Oni koji su bili nezaposleni, u njihovo ime su zajmove s bankom sklapale općinske skupštine do momenta zaposlenja. Također, pravo na kreditiranje su imali i oni na privremenom radu u inozemstvu, ali se od njih očekivalo da sudjeluju i vlastitim sredstvima prilikom dobivanja kredita.⁶⁵

Ovaj projekt je trebalo izrazito detaljno isplanirati kako bi bio maksimalno uspješan i s logističke strane i financijske, ali – naročito – vremenske. Stoga su određena poduzeća koja su nosila pojedine velike projekte. Jugomont je bio nositelj montažne izgradnje sa svim pratećim djelatnostima pa tako i završnim radovima. Predviđeno je bilo izgraditi 3000 takvih stanova. Novogradnji je bio dodijeljen polumontažni tip gradnje također za izgradnju najmanje 3000 stanova godišnje. Druga velika kategorija je bila industrijska izgradnja privrednih objekata, odnosno hala, za što je određen Jugobeton. Za proizvodnju građevinskih materijala i sirovina (šljunak, pijesak, cement, ugradbeni elementi), najadekvatnijim se pokazalo poduzeće Hidrotehna – Zagreb s poduzećem Građevni materijal. Predviđeno je da će trebati izgraditi i završiti 15 000 stanova, što je bio veliki izazov za građevinarstvo grada Zagreba. No, smatrano je da je zagrebačka građevinska industrija najorganiziranija u Republici te da će ozbiljno shvatiti predstojeći zadatak. Vodile su se određene polemike treba li se komunicirati s tvrtkama i izvan Zagreba, odnosno da bi se trebalo maksimalno iskoristiti kapacitete u gradu koji trebaju biti nositelj obnove, kako je i predloženo. No, cilj je ipak kvalitetna i efikasna obnova te je naznačeno kako je svaka suradnja dobrodošla, a izdvajanje nositelja obnove znači bržu komunikaciju i realizaciju.⁶⁶ Za novu izgradnju stanova, grad je trebao pripremiti lokacije i građevinske dozvole.⁶⁷

Stacionare su do rješavanja trajnog smještaja trebale zamijeniti barake. Planirano je bilo izgraditi 12 000 m² baraka u koje bi se smjestilo 3000 ljudi i to svega u mjesec dana (od 12. 11. kada je napisan izvještaj).⁶⁸ Lokacije za izgradnju su bile opisane kao Južna, Zapadna i Istočna i na svakoj je trebalo smjestiti po 1000 ljudi. Barake bi sadržavale sobu sa štednjakom od oko 16 m² i zajedničke sanitarije. S obzirom na sporost dobivanja ponuda, kao i nedostatak građevnog materijala, procijenjeno je da će do kraja 1964. biti moguće izgraditi tek oko 5000 m² baraka. Urbanistički zavod grada Zagreba je lokacije za izgradnju baraka postavio na Borongaj južno od aerodroma, Trešnjevku istočno od Selske i Južni Zagreb (zapadno od Velesajma i sjeverno i istočno od Brodarskog instituta). Pritom su u ovom kratkom zadanom roku najveći problem bili komunalni radovi jer Kanalizacija, Vodovod i Elektra nisu krenuli raditi paralelno s izgradnjom baraka pa je prijetio scenarij u kojem su barake spremne za useljenje, ali nije riješena potrebna infrastruktura.⁶⁹

Uz izgradnju baraka, vršili su se radovi na adaptaciji 16 objekata u Ulici kneza Domagoja s 305 ležajeva, a u naselju Retkovec je odlučeno da će se graditi trajni smještaj u montažnim obiteljskim kućama. Na prostoru istočno od Čulinečke i južno od Ulice Prosinačkih žrtava se trebalo, prema urbanističkom planu, izgraditi 815 stambenih jedinica. Pritom je trebalo pripremiti teren za izgradnju, kao i prilazne

⁶⁵ HR-HDA-1609 Republička komisija za iseljenička pitanja (RKIP) 1961.-1965. 3.4.3. Pomoć za stradale u poplavi u Zagrebu, "Služba informacija Skupštine grada Zagreba. Informacija o uklanjanju posljedica poplave. Zagreb, 26. i 27. 11. 1964.", kutija 33.

⁶⁶ HR-HDA-1609 Republička komisija za iseljenička pitanja (RKIP) 1961.-1965. 3.4.3. Pomoć za stradale u poplavi u Zagrebu, "Služba informacija Skupštine grada Zagreba. Informacija o uklanjanju posljedica poplave. Zagreb, 26. i 27. 11. 1964.", kutija 33.

⁶⁷ HR-HDA-1609 Republička komisija za iseljenička pitanja (RKIP) 1961.-1965. 3.4.3. Pomoć za stradale u poplavi u Zagrebu, "Služba informacija Skupštine grada Zagreba. Informacija o uklanjanju posljedica poplave. Zagreb, 26. i 27. 11. 1964.", kutija 33.

⁶⁸ HR-HDA-1609 Republička komisija za iseljenička pitanja (RKIP) 1961.-1965. 3.4.3. Pomoć za stradale u poplavi u Zagrebu, "Služba informacija Skupštine grada Zagreba. Informacija o uklanjanju posljedica poplave. Zagreb, 12. 12. 1964.", kutija 33.

⁶⁹ HR-HDA-1609 Republička komisija za iseljenička pitanja (RKIP) 1961.-1965. 3.4.3. Pomoć za stradale u poplavi u Zagrebu, "Služba informacija Skupštine grada Zagreba. Informacija o uklanjanju posljedica poplave. Zagreb, 12. 12. 1964.", kutija 33.

Tablica 3: Smještaj osoba stradalih od poplave. Stanje na dan 5. 12. 1964. HR-HDA-1609 Republička komisija za iseljenička pitanja (RKIP) 1961.-1965. 3.4.3. Pomoć za stradale u poplavi u Zagrebu, »Služba informacija Skupštine grada Zagreba. Informacija o uklanjanju posljedica poplave. Zagreb, 12. 12. 1964.«, kutija 33.

Općina	djeca i omladina	odrasli	UKUPNO	broj punktova
Centar	136	510	646	12
Črnomerec	94	158	252	11
Maksimir	234	203	437	6
Medveščak	83	98	181	5
Peščenica	5	8	13	1
Trešnjevka	148	375	523	8
Trnje	39	52	91	2
Remetinec	3	116	119	1
izvan Zagreba	1069	153	1222	18
Ukupno	1811	1673	3484	64

ceste, a radove je usporila činjenica da odabrani izvođači nisu imali potpunu dokumentaciju na temelju koje se mogla vršiti revizija projekta i davati građevinske dozvole. Po potrebi su se određivala i druga privremena rješenja, poput hotela Jadran u kojem se nalazilo 30 osoba ili Doma izviđača na Sljemenu gdje su smještene majke s djecom.⁷⁰

Privremenom rješenju stambenog pitanja u obliku izgradnje baraka je pristupljeno nakon analize pitanja treba li graditi općenito montažne objekte kao trajanja rješenja, za što se pretpostavljalo da će biti brže i povoljnije rješenje. No, analiza je pokazala kako u zemlji ne postoje preduvjeti za brzu izgradnju takvog rješenja, a da ono nije na kraju ni mnogo jeftinije jer je kvaliteta takve izgradnje mnogo slabija i dugoročno neisplativima u odnosu na one klasične. Zato se pristupilo klasičnoj izgradnji stambenih objekata.⁷¹ Plan je bio izgraditi za smještaj osoba s poplavljenog područja 6500 stanova na području Zagreba i to na području Dubrave, Maksimira, Trešnjevke, Črnomerca-Gajnica, Peščenice i Trnja. Poseban je naglasak stavljen na Južni Zagreb za koji je bilo predviđeno 4720 stanova i to na području Zapruda, Sigeta, Sopota, Utrina i Remetinca. Važno je napomenuti da je ova stambena izgradnja bila uključena u cjelokupnu stambenu izgradnju koja se odvijala na području Zagreba te se zajedno radilo o ukupno predviđenih 13 720 stanova. Individualno stanovanje je bilo predviđeno na području sjeveroistočnog dijela Dubrave, Brestja (Sesveta), južnog dijela Retkovca i Vukomerca.⁷² Nositelj izrade urbanističkih planova bio je Urbanistički zavod Zagreba na čijem se čelu nalazio Zdenko Kolacio, a glavnu komunikaciju oko obnove je vodio Josip Uhlik. Naime, grad nije imao izrađenu regulacijsku osnovu. Osim izgradnje stanova i kuća, bilo je potrebno obnoviti i, za nova područja, izgraditi objekte zajedničke komunalne potrošnje, kao što su javna rasvjeta, ceste i prilazni putovi. Naravno, svoju ulogu su

Slika 11. Skica Zagreba s ucrtanim gradilištima. Vjesnik, 7. 11. 1964., 2.

⁷⁰ HR-HDA-1609 Republička komisija za iseljenička pitanja (RKIP) 1961.-1965. 3.4.3. Pomoć za stradale u poplavi u Zagrebu, »Služba informacija Skupštine grada Zagreba. Informacija o uklanjanju posljedica poplave. Zagreb, 12. 12. 1964.«, kutija 33.
⁷¹ HR-HDA-1609 Republička komisija za iseljenička pitanja (RKIP) 1961.-1965. 3.4.3. Pomoć za stradale u poplavi u Zagrebu, »Služba informacija Skupštine grada Zagreba. Informacija o uklanjanju posljedica poplave. Zagreb, 24. i 25. 11. 1964.«, kutija 33.
⁷² HR-HDA-1609 Republička komisija za iseljenička pitanja (RKIP) 1961.-1965. 3.4.3. Pomoć za stradale u poplavi u Zagrebu, »Služna informacija Skupštine grada Zagreba. Informacija o uklanjanju posljedica poplave. Zagreb, 24. i 25. 11. 1964.«, kutija 33.

imali i Vodovod i Kanalizacija. Uz to, trebalo je obnoviti ili izgraditi škole, dječje ustanove, zdravstvene stanice te opskrbe centre. Od toga je odlučeno da će se graditi tri osnovne škole, jedna gimnazija, tri dječje ustanove (vrtići i jaslice), dvije zdravstvene stanice, tri opskrba centra sa skladištima i završiti izgradnja jedne robne kuće⁷³

ZAKLJUČAK

Jugoslaviju je 1960-ih obilježilo niz prirodnih katastrofa: potres u Skoplju 1963., poplave 1964. koje nisu zahvatile samo Zagreb, već i pulski, varaždinski i sisački kotar, kao i potres u Đakovštini iste godine⁷⁴, a zatim će se naredne godine dogoditi i velika poplava Drave.⁷⁵ Stoga su akcije skupljanja pomoći, kao i suočavanja s posljedicama barem djelomično bile uhodane. U katastrofalnoj poplavi koja je zadesila Zagreb u noći s 25. na 26. listopada 1964. godine poginulo je 17 osoba, a 65 ih je lakše ili teže ozlijeđeno. Šesti dan nakon poplave sastala se Skupština grada Zagreba kako bi razmotrila posljedice poplave i iznijela plan oporavka. Bilo je jasno da Zagreb neće moći sam obnoviti poplavljena područja te da će ovisiti u najvećoj mjeri o nepovratnim sredstvima iz Federacije i Republike. Goruća točka je bila regulacija Save, kako se ovakva katastrofa ne bi više dogodila.⁷⁶ Gotovo godinu dana nakon poplave donesena je odluka da se broj stanova smanji s 9500 na 4000 – koji su rješavali pitanje stacionara, baraka i srušenih stambenih objekata. Očito je bilo da proračunsko stanje nije moglo podnijeti sve te brojke. Gradski načelnik Pero Pirker je upozorio da će se posljedice poplave osjećati najmanje sljedeće dvije-tri godine na svim financijama grada, baš kao i odlukama i potezima: »Činjenica je, da negdje moramo pronaći jednu milijardu dinara u narednom razdoblju.«⁷⁷ U jednom momentu je iznesen i prijedlog za formiranje stalnog štaba u Zagrebu radi eventualnih elementarnih nepogoda.⁷⁸ Sve to se događalo u vremenu kada je Zagreb, sredinom 1960-ih godina, bio u punom uzletu daljnje urbanizacije i izgradnje te promatranje poplave i posljedica poplave 1964. godine otvara drugačiju perspektivu na to desetljeće. Poplava je do kraja osvijestila grad te prekinula odgađanja regulacije Save. Na taj će način »prelazak preko Save« djelovati još kao potpuniji cilj, koji je dakle konačan.

SUMMARY

On the night of October 25th to 26th in 1964, Zagreb was hit by a catastrophic flood. Floods of the Sava River in the Zagreb area were not uncommon, while decisions to postpone the construction of the embankment and the flood defence system showed all proportions in October 1964. The flood mostly affected the southern part of Zagreb where most of the urban working population was located. This paper observes the course of the flood in the urban Zagreb area and first responses of city and republic authorities. Actions taken to aid the flood-affected population and long-term accommodation options for citizens who were left without their homes are being analysed. The paper also studies different aspects of aid programmes to help the city and flood victims. At the same time, all the difficulties of such a large action, which also has a distinct humanitarian character, become visible. After the initial placement of the population in temporary accommodations, the development of a plan for the reconstruction of the flooded area and detailed elaboration of future housing construction, which should now include solving the housing problems caused by the consequences of the 1964 flood, began.

⁷³ HR-HDA-1609 Republička komisija za iseljenička pitanja (RKIP) 1961.-1965. 3.4.3. Pomoć za stradale u poplavi u Zagrebu, "Služna informacija Skupštine grada Zagreba. Informacija o uklanjanju posljedica poplave. Zagreb, 24. i 25. 11. 1964.", kutija 33.

⁷⁴ Slađana JOSIPOVIĆ BATOREK, "Potres u Đakovštini 1964. godine", *Zbornik muzeja Đakovštine* 1 (2013.), 179-196.

⁷⁵ Hrvoje PAVIĆ, "Grad u Dravi – poplava drave u Osijeku 1965. godine", *Ekonomika i ekohistorija* 13 (2017.), 63-72.

⁷⁶ *Večernji list*, br. 1644, 2. 11. 1964., 1 i 2.

⁷⁷ HR-HDA-1723 Gradski komitet SKH Zagreb, Stenografski zapisnik sastanka predsjednika općinskih skupština, održanog u Krapini 19. X. 1965., kutija 63.

⁷⁸ HR-HDA-1609 Republička komisija za iseljenička pitanja (RKIP) 1961.-1965. 3.4.3. Pomoć za stradale u poplavi u Zagrebu, "Služna informacija Skupštine grada Zagreba. Informacija o uklanjanju posljedica poplave. Zagreb, 26. i 27. 11. 1964.", kutija 33.

Ekonomaska i ekohistorija
Economic- and Ecohistory

Časopis za gospodarsku povijest i povijest okoliša

Journal for Economic History and Environmental History

Tema broja / Topic

Izabrani primjeri poplava u srednjoj i
jugoistočnoj Europi (19. – 21. stoljeće)
Selected examples of floods in central and southeast Europe
(19th-21st century)

Volumen XVII. / Broj 17
Zagreb – Samobor 2021.
ISSN 1845-5867
UDK 33 + 9 + 504.3

Nakladnici / Publishers:

Društvo za hrvatsku ekonomsku povijest i ekohistoriju
Society for Croatian Economic History and Environmental History
Ivana Lučića 3, HR – 10000 Zagreb
sites.google.com/site/ekoekohist/

Izdavačka kuća Meridijani
p.p. 132, 10430 Samobor
tel.: 01/33-62-367, faks: 01/33-60-321
e-mail: meridijani@meridijani.com
www.meridijani.com

Sunakladnik / Co-publisher:

Ekohistorijski laboratorij Centra za komparativnohistorijske i interkulturalne studije
Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
Ivana Lučića 3, 10000 Zagreb, Hrvatska
www.ffzg.unizg.hr; <http://ckhis.ffzg.unizg.hr/>

Glavni i odgovorni urednik / Editor-in-chief:

Hrvoje Petrić

Uredništvo / Editorial Staff:

Dragutin Feletar, Željko Holjevac, Mira Kolar-Dimitrijević, Dubravka Mlinarić, Nenad Močanin,
Hrvoje Petrić, Drago Rokсандić, Mirela Slukan Altić, Ivica Šute, Žiga Zwitter

Međunarodno uredničko vijeće / International Editorial Board:

Drago Rokсандić – president/predsjednik (*Zagreb*), Daniel Barić (*Sorbonne-Paris, Francuska*), Marija Benić Penava (*Dubrovnik*), Slaven Bertoša (*Pula*), Zrinka Blažević (*Zagreb*), Tatjana Buklijaš (*Auckland, New Zealand*), Ljiljana Dobrovšak (*Zagreb*), Goran Đurđević (*Požega*), Josip Faričić (*Zadar*), Borna Fürst Bjeliš (*Zagreb*), Boris Golec (*Ljubljana, Slovenija*), Hrvoje Gračanin (*Zagreb*), Paul Hirt (*Tempe, SAD*), Andrej Hozjan (*Maribor, Slovenija*), Egidio Ivetic (*Padova, Italija*), Silvije Jerčinović (*Križevci*), Karl Kaser (*Graz, Austrija*), Isao Koshimura (*Tokio, Japan*), Marino Manin (*Zagreb*), Christof Mauch (*München, Njemačka*), Kristina Milković (*Zagreb*), Ivan Mirnik (*Zagreb*), Mirjana Morosini Dominick (*Washington D.C., SAD*), Géza Pálffy (*Budimpešta, Mađarska*), Daniel Patafta (*Zagreb*), Hrvoje Petrić (*Zagreb*), Lajos Rácz (*Szeged, Mađarska*), Gordana Ravančić (*Zagreb*), Marko Šarić (*Zagreb*), Mladen Tomorad (*Zagreb*), Jaroslav Vencalek (*Ostrava, Češka*), Milan Vrbanus (*Slavonski Brod, Zagreb*), Frank Zelko (*Honolulu, SAD*), Zlata Živaković Kerže (*Osijek*), Matija Zorn (*Ljubljana*), Ivana Žebec Šilj (*Zagreb*)

UDK oznake članaka / Article's UDC markups:

Ivica Zvonar

Prijelom / Layout:

Saša Bogadi

Za nakladnike / Journal directors:

Petra Somek, Hrvoje Petrić, Domagoj Tončinić

ISSN 1849-0190 (Online)

ISSN 1845-5867 (Tisak)

Tisak / Print by:

Bogadigrafika, Koprivnica 2021.

Adresa uredništva / Mailing addresses:

Hrvoje Petrić (editor/urednik)
Odsjek za povijest, Filozofski fakultet
Ivana Lučića 3, HR-10000 Zagreb
e-mail: hrvoje.petric@ffzg.hr
ili Vinka Vošickog 5, HR-48000 Koprivnica

Tiskano uz potporu Ministarstva znanosti i obrazovanja RH

Print supported by Ministry of science and education of Republic of Croatia

Na naslovnici / Cover:

Poplavljeni Vukovar 1965. godine

Ekonomsku i ekohistoriju referiraju:

CAB Abstracts

HISTORICAL ABSTRACTS, ABC CLIO Library, Santa Barbara, California, USA

AMERICA: HISTORY AND LIFE, Washington, USA

JOURNAL OF ECONOMIC LITERATURE (JEL), Pittsburgh, USA

CENTRAL AND EASTERN ONLINE LIBRARY, Frankfurt am Main, Deutschland

ECONLIT – AMERICAN ECONOMIC ASSOCIATION, Nashville, USA

Društvo za hrvatsku
ekonomsku povijest
i ekohistoriju

Meridijani
IZDAVAČKA KUĆA

Tiskano u Hrvatskoj – prosinac, 2021.